ONOMASTICA DANSURILOR POPULARE ROMÂNEŞTI

The Onomastics of Romanian Folk Dances

Silvia PITIRICIU[1]

Abstract

Romanian folk dances are a form of folk art expression within the Balkan-Carpathian space. Their name reflects their connection to the space that gave birth to them, to their anonymous creators and to nature. A series of toponyms is to be found in the terminology of Romanian folk dances. The change from toponyms to dance names is done by means of suffixation. Folk art preserves Romanian onomastics and introduces it to the universal circuit of cultural values.

Keywords: folk dances, onomastics, derivation, suffixes, toponyms

Dansurile populare exprimă esenţa folclorică a unui popor. Din cele mai vechi timpuri, dansul a început simplu, la marile sărbători şi ritualuri religioase, ajungând până astăzi să dobândească o complexitate fără egal şi o varietate de forme. El recreează situaţii şi evenimente din viaţa poporului, fiind una dintre cele mai fascinante forme de artă[2]. Dansurile populare sunt însoţite de muzică instrumentală, de strigături, bătăi din palme, chiuituri. Toate converg spre sincretism[3], trăsătură caracteristică acestei forme de manifestare artistică. Tradiţionale sau noi, spontane sau organizate, dansurile populare româneşti ne spun ceva, transmit un mesaj cu care se înscriu în istoria noastră culturală.

Terminologia dansurilor populare trebuie exploatata şi valorificată, atât din punct de vedere etnologic şi cultural, cât, mai ales, din punct de vedere lingvistic. Dansurile populare româneşti fac parte din marea familie a dansurilor balcano-carpatice, distinse, între altele, prin bogăţie ritmică, ţinută şi expresie. Jocul şi dansul sunt forme de artă universale, practicate din timpuri arhaice în cadrul ceremoniilor religioase, de celebrare a naturii ori a victoriei în luptă. Terminologia reflectă Termenii generici *joc*, *dans* sunt apropiaţi semantic unul de celălalt. *Jocul* definit simplu ca „dans popular" (DEXI, 1001), iar *dansul* drept „ansamblu de mişcări ritmice executate în ritmul unei melodii, care are caracter religios, de artă sau de divertisment" (DEXI, 506). Universalitatea lor se reflectă în terminologia asemănătoare în diferite limbi: *joc* este un termen moştenit în română din lat. *iŏcus*, cf. ar. *gioc*, megl., istr. *joc*, dar şi it. *giuoco*, prov. *joc*, fr. *jeu*, cat. *jog*, sp. *juego*, port. *jogo* (DER, 446; REW 4588); *dans* este un termen împrumutat în română din fr. *danse*, cf. it. *danza*, germ. *Tanz* (DER, 278; DEXI, 506). Mai apropiaţi de spaţiul geografic românesc sunt termenii *horă* şi *sârbă*. Primul are o semnificaţie mai concretă: „dans în cerc", prin extindere „melodie a acestui dans", „cerc format din cei care execută acest dans" (DER, 401); al doilea este definit vag drept „dans popular" (DER, 719). Originea şi răspândirea

[1] Conf.univ.dr., Universitatea din Craiova

[2] «La danse est le premier-né des arts. La musique et la poésie s'écoulent dans le temps; les arts plastiques et l'architecture modèlent l'espace. Mais la danse vit à la fois dans l'espace et le temps. Avant de confier ses émotions à la pierre, au verbe, au son, l'homme se sert de son propre corps pour organiser l'espace et pour rythmer le temps». (Cf. Sachs, 1938: 7)

[3] Cf. Pop, Ruxăndoiu, 1978: 80.

BDD-A3049 © 2011 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:22:30 UTC)

termenilor infirmă specifiicul românesc inclus în unele definiţii lexicografice[4]. Termenul *horă*/var. *hoară*, *hore* trimite la spaţiul balcanic: în română a intrat din bg. *хора*, cf. ngr. *Χορος*, srb. *horo*, tc. *hora* (DER, 401); *sârbă* este împrumutat în română din sl. *srŭbinŭ* (DER, 719), cf. *srbin* (DEXI, 1820). Denumirile lor sunt edificatoare pentru istoria şi spaţiul geografic în care îşi duc viaţa creatorii lor. Termenul *horă*, care desemnează o formă de dans întâlnită la mai multe popoare este înregistrat pentru prima dată în limba română la Dosoftei[5]. În timp, a dezvoltat o bogată frazeologie: de la elementele care particularizează un joc (*Hora socrilor*, *Hora miresei*, *Hora de mână*), până la expresiile cu tentă populară: a *intra în horă*, *a ieşi la horă*, *a se găti de horă*, *a nu-i veni vremea la horă*, *a duce hora*, *a lua hora înainte*, *a întinde hora*, *a se prinde în horă*, a căror semantică exprimă mentalităţi fixate în coordonate spaţio-temporale româneşti.

Cercetarea noastră se opreşte asupra terminologiei dansurilor populare care, din punct de vedere lingvistic, se înscriu în categoria deonomasticelor: nume de dansuri populare care provin din toponime ori din hidronime. Demersul pune în valoare relaţia dintre numele proprii şi numele comune, etimologia şi definiţia.

Toponimele se regăsesc în terminologia dansurilor populare româneşti prin mai multe elemente: nume de regiuni şi de aşezări urbane ori rurale. Prin derivare cu sufixe specifice, care indică originea, locul[6], şi prin antonomază se face trecerea la numele comune.

a. În limba română, cu sufixul *-eană* s-au creat mai multe denumiri de dansuri populare: *abrudeana* cu varianta *abrudeanca* ori *abrudul* (< *Abrud*) „dans moţesc din zona Abrudului" (MDA, 4; DEXI, 4); *ardeleana* cu varianta *ardeleanca*, *ardeleneasca* (< *Ardeal*) „numele unui vechi dans popular din Ardeal" (DEXI, 120); *novăceana* (< *Novaci*) „dans popular din zona Novaci"; *vâlceana* (< *Vâlcea*) „horă din zona Vâlcea".

b. Cu sufixul *-eancă* (*-ean* + *-că*) au luat naştere denumiri de dansuri populare precum: *basarabeanca* (< *Basarabia*[7]) „dans popular din Basarabia"; *braşoveanca* cu varianta regională *braşoveana* (< *Braşov*[8]) „dans popular din zona Braşovului" (MDA, 1312); *brăileanca* (< *Brăila*) „dans din zona Brăilei"; *ostroveancă* (< *Ostrov*) „dans din zona Ostrov".

c. Cu sufixul *-ană* s-au format denumiri de dansuri ca: *haţegana* (< *Haţeg*) „învârtită din zona Haţegului şi apoi din alte zone ale Ardealului de sud", *lugojana* (< *Lugoj*) „dans popular bănăţean, care se joacă cu dansatori prinşi în cerc".

d. Cu sufixul *-ească* au luat naştere nume precum: *codreneasca* cu varianta *codrenescul* (< *Codru*[9]) „dans popular din ţinutul Codrului" (MDA, 593) *corăbiasca* cu variantele *corăbiasa*, *corăbiereasca* (< *Corabia*) „dans popular din Moldova" (MDA, 665); *moldoveneasca*

[4] Termenul horă apare definit ca „numele unui dans popular românesc, cu ritm binar şi cu mişcări moderate, în care jucătorii se prind de mână sau de umeri, formând un cerc închis" (DEXI, 868); sârba este „dans popular românesc, cu ritm vioi, care se joacă în cerc" (DEXI, 1820).
[5] Mitropolitul Dosoftei, *Viaţa şi petrecerea svinţilor*, Iaşi, 1682, p. 12, apud MDA XLIV.
[6] Cf. Iordan, 1963: 293-305.
[7] Toponimul a luat naştere de la antroponimul *Basarab*, nume cu rezonanţă în istoria românilor.
[8] Toponimul *Braşov* are la bază un antroponim, semnificând „oraşul lui Braşo." (cf. PR,339).
[9] Zonă situată în Maramureş.

BDD-A3049 © 2011 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:22:30 UTC)

(< *Moldova*) „dans popular în ritm vioi din Moldova"; *munteneasca* (< *Muntenia*[10]) „dans popular din Muntenia"; *olteneasca* (< *Oltenia*) „dans popular din Oltenia".

Hidronimele se regăsesc în denumiri de dansuri populare ca: *jianca* (< *Jiu* + *-n* + *-că*) „dans popular răspândit în jurul Sibiului şi în nordul Olteniei"; *mureşeana* (< *Mureş* + *-eană*) „dans popular din zona Mureşului şi din Ardealul de centru", *someşeana* (< *Someş* + *-eană*) „dans popular din zona Năsăudului".

Elementele de onomastică se conservă în terminologia dansurilor populare atât în numele proprii, cât şi în cele comune. În creaţiile interne, bazele sunt toponime şi hidronime din diferite zone ale ţării. Ele se combină cu sufixe care s-au specializat în indicarea originii, a locului. Unele nume sunt suprasufixate, trecând prin mai multe stadii de derivare. Numele comune de dansuri populare selectează forma de feminin, singular, prin analogie cu termenii generici *horă*, *sârbă*, care indică ideea de grup, de dans colectiv. Numele proprii sunt particularizate prin determinări nominale sau adjectivale, care le diferenţiază de alte dansuri din aceeaşi categorie: unele sunt legate de creatorii lor: *Ardeleana lui Luca*, *Fecioreasca lui Pătru*, altele de locul unde s-a jucat prima oară: *Ardeleana de pe Valea Almăjului*, *Ardeleana de la Rugi*, *Haţegana de pe Mureş*, *Someşeana din Sângeorz-Băi*, *Hora de la Letea Veche*, *Hora de la Dăbuleni*, *Învârtita de la Sibiu*, *Învârtita de la Cunţa*, *Bătuta de la Adâncata*, *Ţarina din Apuseni*, *Ţarina de la Găina*, *Fecioreasca de pe Mureş*, *Fecioreasca de la Cribalma* etc.

Prin numele de dansuri populare deonomastice se lărgeşte sfera de influenţă a onomasticii, accentuându-se specificitatea locului şi a oamenilor din acel spaţiu geografic. Odată cu aceasta, jocul, ca formă de artă populară mijloceşte intrarea onomasticii româneşti în circuitul universal al culturii.

Bibliografie:

Iordan, Iorgu, *Toponimie românească*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1963.
Muşat, Radu, *Nume proprii, nume comune. Dicţionar de antonomază*, Iaşi, Editura Polirom, 2006.
Pop, Mihai, Ruxăndoiu, Pavel, *Folclor literar românesc*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1978.
Sachs, Curt, *Histoire de la danse*, Paris, Gallimard, 1938.

SIGLE

DEXI = Eugenia Dima (coord.), *Dicţionar explicativ ilustrat al limbii române*, Chişinău, Editura Arc, Editura Gunivas, 2007.
DOOM = Academia Română, *Dicţionarul ortografic*, *ortoepic şi morfologic al limbii române*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2005.
MDA = Academia Română, *Micul dicţionar academ*ic, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, I-IV, 2001-2003.
PR = *Le Robert encyclopédique des noms propres*, Paris, Le Robert, 2009.

[10] Numele propriu *Muntenia* s-a format de la derivatul *muntean* + sufixul *-ia*.

BDD-A3049 © 2011 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:22:30 UTC)